

Кравчик М. Б.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням права на спадкування. Проведено дослідження історичного розвитку здійснення права на спадкування та аналіз особливостей механізму здійснення спадкових прав, спадкових правовідносин, узагальнено законодавчі положення та наукову літературу з цього питання.

Ключові слова: спадкування, спадкові права, спадкодавець, спадкоємець, спадкові правовідносини.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження правових питань та механізмів здійснення права на спадкування обумовлена особливим значенням права приватної власності фізичних осіб і порядку її спадкування в умовах ринкової економіки, необхідністю розробки правового механізму, який належним чином міг би захистити права та інтереси особи.

Сьогодні спадкове право займає один із центральних інститутів цивільного права. Його місце в системі цивільного законодавства визначається співвідношенням з іншими цивільно-правовими інститутами і, в першу чергу, з інститутом права власності, який в останні два десятиріччя радикально змінився, але ці зміни не знайшли належного відображення у спадковому праві України. Разом з тим спадкове право забезпечує правонаступництво в цивільних правах і обов'язках на випадок смерті їх носія, визначає долю майна померлого.

Можна визначити основне призначення інституту спадкового права в умовах ринку, яке полягає у стимулюванні розвитку приватної власності та створенні умов, які необхідні для її використання з метою забезпечення матеріальних та інших потреб громадян-власників, а після їхньої смерті – спадкоємців. Враховуючи, яка складається економічна ситуація в Україні, виникає потреба в комплексному вивченні відносин, які виникають у зв'язку зі здійсненням права на спадкування, а також законодавства, що регулює ці відносини.

Дослідження проблем здійснення права на спадкування в умовах розвитку ринкових відносин має важливе теоретичне і практичне значення.

Загальні проблеми спадкування та здійснення права на спадкування досліджувалися в працях вчених-цивілістів, зокрема: Б.С. Антимонова, С.Н. Братуся, М.Ю. Барщевського, В.В. Васильченка, В.Д. Гончаренка, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, В.К. Дроникова, М.М. Дякович, Ю.О. Заїки, О.С. Іоффе, Л.В. Козловської, Н.С. Кузнєцової, В.І. Курдиновського, В.В. Луця, І.О. Неліна, О.П. Печеного, А.Й. Рогожина, З.В. Ромовської, В.І. Серебровського, І.В. Спасібо-Фатєєвої, Р.О. Стефанчука, В.Я. Тація, С.Я. Фурси, Є.О. Харитонова, В.Ю. Чуйкової, І.В. Шерешевського, Я.М. Шевченко та деяких інших.

Водночас у зв'язку із прийняттям нового Цивільного кодексу України (далі – ЦК) у 2003 році, численними змінами зако-

нодавства у сфері нотаріату та появою нових інститутів виникла нагальна потреба науково-теоретичного обґрунтування їх застосування на практиці.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування здійснення права на спадкування, виявлення існуючих недоліків у цивільно-правовому регулюванні зазначених суспільних відносин і визначення основних шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спадкування є одним з найдавніших правових інститутів, який забезпечує реалізацію переходу права власності. З виникненням у суспільстві права власності людство створило умови для розвитку спадкового права, що, у свою чергу, викликало інтерес у законодавця до створення правових норм та належного правового регулювання спадкових відносин.

Однією з гарантій стабільності відносин приватної власності є можливість визначити юридичну долю своїх майнових прав та обов'язків. Важливе значення для кожного суб'єкта права є також вирішення питання про участь у розподілі спадкового майна після смерті фізичної особи (спадкодавця).

Спадкування є ключовим поняттям у спадковому праві, тому доцільним буде з'ясувати, що необхідно розуміти під поняттям «спадкове право». У законодавстві не міститься визначення спадкового права, тому в юридичній науці налічується велика кількість визначень цього терміну. Зокрема, спадкове право визначають як сукупність цивільно-правових норм, які регулюють правовідносини, що виникають унаслідок переходу майна від померлого до іншої особи чи інших осіб [4, с. 449]. С.Я. Фурса вважає, що спадкове право – це один з інститутів цивільного права, в якому мають визначитися межі дозволеної поведінки спадкових правовідносин, які закріплюються законодавством України [5, с. 79]. П.С. Никитюк стверджував, що спадкове право являє собою сукупність норм, які регулюють порядок та межі переходу прав та обов'язків померлого до його спадкоємців та інші, пов'язані з цим відносини [6, с. 12]. О.С. Іоффе визначає спадкове право як сукупність норм, що регулюють викликані смертю громадянина відносини щодо безпосереднього й універсального правонаступництва в належних йому майнових та необхідних для їх здійснення особистих немайнових правах та обов'язках [7, с. 283].

Існує багато визначень терміну «спадкове право» і в суб'єктивному значенні, зокрема, як право особи бути закликаною до спадкування, а також її повноваження після прийняття спадщини [8, с. 7]. Г.Ф. Шершеневич спадкове право іменував терміном «право спадкування», під яким мав на увазі право спадкоємця на набуття спадщини або на вступ у сукупність юридичних відносин померлої особи [9, с. 9].

Проводячи узагальнення позиції науковців, пропонуємо під спадковим правом розуміти сукупність норм, які регулю-

ють відносини, що виникають у зв'язку зі смертю фізичної особи (спадкодавця) та спрямовані на перехід прав та обов'язків, які належали спадкодавцю до моменту смерті, до спадкоємців шляхом універсального правонаступництва.

У свою чергу, спадкові правовідносини моделюються як різновид цивільних правовідносин, і на них, відповідно, поширюються структурні і змістовні особливості цих відносин [10, с. 99].

Немає в науковій літературі єдиного підходу щодо поняття спадкових правовідносин. Так, на думку Є.О. Рябоконя, спадкове правовідношення – це цивільно-правове відношення, яке виникає на підставі норм підгалузі спадкового права, в силу смерті фізичної особи (спадкодавця) та, як правило, волевиявлення його учасників, яким між останніми встановлюється комплекс прав та обов'язків із приводу універсального та сингулярного спадкового наступництва в тих майнових та особистих немайнових правах та обов'язках, які не припиняються зі смертю спадкодавця [11, с. 7].

Спадкові правовідносини, на думку Г.С. Ліманського, – це вид урегульованих нормами цивільного права абсолютних майнових відносин, які виникають з моменту відкриття спадщини і припиняються в момент розподілу спадщини і виникнення у спадкоємців прав, аналогічних правам спадкодавця [12, с. 8–9].

У.А. Омарова спадкові відносини визначає як врегульовані нормами права суспільні відносини, пов'язані зі смертю спадкодавця і причинно обумовлені виникненням у спадкоємців цивільних прав і обов'язків, аналогічних тим, суб'єктом яких у момент смерті був спадкодавець [13, с. 25].

Варто погодитися з визначенням поняття спадкових правовідносин Г.Г. Черемних. На думку автора, це врегульовані нормами спадкового права відносини, які виникають у зв'язку зі смертю спадкодавця та полягають у переході до спадкоємців у порядку універсального правонаступництва прав та обов'язків спадкодавця, які існували на момент його смерті (множинність правовідносин) [14, с. 29].

Спадкові правовідносини за своїм змістом є складними відносинами, у зв'язку з чим у літературі можемо зустріти різні підходи до їхньої структури та виокремлення стадій, які до неї входять. У структурі спадкового правовідношення П.С. Нікітюк виділяє три стадії. Перша стадія виникає з моменту відкриття спадщини і розвивається до її прийняття одним зі спадкоємців. Друга стадія виникає з моменту прийняття спадщини одним спадкоємцем і триває до прийняття спадщини всіма спадкоємцями. І третя стадія полягає у правовому оформленні спадщини [15, с. 98]. Дещо іншу позицію займає О.С. Йоффе, який виділяє дві стадії спадкових правовідносин. На його думку, на першій стадії у спадкоємця виникає єдина правомочність право прийняти спадщину. На цій стадії спадкове правовідношення є абсолютним, оскільки йому протистоїть обов'язок усіх інших осіб утриматися від вчинення дій, які б могли перешкодити реалізації прав спадкоємцем. На другій стадії спадкове правовідношення зберігається лише як основа тих правомочностей, що раніше належали спадкодавцеві. Спадкові правовідносини залишаються абсолютними, оскільки кожному, хто оспорує право спадкоємця на майно, протистоїть спадкове правовідношення як підстава виникнення майнових прав. Спадкове правовідношення слугує не лише підставою виникнення, а й визначає обсяг прав і обов'язків, які набуває спадко-

ємець по відношенню до третіх осіб – кредиторів і боржників, які стають його власними. У цій площині правовідносини вже стають відносинами. Водночас вони виходять за рамки спадкових, оскільки спадкоємець стає кредитором у зобов'язальних, а не спадкових правовідносинах [16, с. 290–296].

Займаючи іншу позицію, С.Я. Фурса зазначає, що під час здійснення дослідження спадкових правовідносин за основу необхідно приймати не етапність чи множинність спадкових правовідносин, виділення основних чи супровідних правовідносин, а необхідність підпорядкування законодавством спадкування в чітку систему право регулятивних норм та одночасну загальну нотаріальну процедуру, яка передбачатиме як дії спадкоємців, так і загальні функції держави: регулятивну – створення системи законодавства для врегулювання спадкових правовідносин, і безпосередню функцію щодо охорони і захисту прав усіх суб'єктів цивільних правовідносин, зокрема через інститут нотаріату [17, с. 140–141].

Вважаємо за доречне провести співвідношення понять «спадкові правовідносини» та «спадкування». Поняття спадкування на сьогодні визначено в ст. 1216 Цивільного кодексу України. Зокрема, під спадкуванням розуміється перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Проте в літературі можемо зустріти інше визначення поняття «спадкування». Так, на думку А.С. Михайлова, спадкування – це процес, який включає в себе багато правовідносин, метою якого є надання можливості реалізувати права спадкоємця щодо майна, яке спадкується. Тоді як кожне правовідношення має на меті реалізувати права конкретного суб'єкта спадкування, яке виникло у зв'язку зі смертю спадкодавця. Зміст поняття спадкування ширший, ніж поняття «спадкове правовідношення», у зв'язку з чим увесь процес спадкування не може бути охоплений одним правовідношенням [18, с. 11].

На думку З.В. Ромовської, спадкування можна розглядати як процес, що розпочинається зі смертю людини і закінчується оформленням свідоцтва про право на спадщину, а в окремих випадках – державною реєстрацією. Проте, виходячи зі змісту ст. 1216 ЦК України, спадкування можна розглядати і як один з етапів цього процесу, а саме лише як прийняття прав та обов'язків, що належали спадкодавцю [19, с. 905].

Виходячи зі змісту поняття спадкування, можемо виділити характерні ознаки, зокрема:

- перехід спадщини до спадкоємців є можливим після виникнення такого юридичного факту, як смерть фізичної особи – спадкодавця;
- процес переходу прав та обов'язків (спадщини) відбувається за наявності певного фактичного складу та з підстав, визначених Цивільним кодексом України;
- спадкування має загальний (універсальний) характер;
- перехід прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців відбувається в порядку спадкового правонаступництва.

У літературі під спадкуванням розуміють перехід прав та обов'язків фізичної особи-спадкодавця до спадкоємців відповідно до норм спадкового права. Видається за доцільне здійснити аналіз ознак, які притаманні спадкуванню.

Для здійснення вищезазначеного переходу права та обов'язків необхідна наявність певного фактичного складу, передбаченого нормою спадкового права. До підстав спадкування належать закон і заповіт. Ці підстави не протистоїть одна одній

і не виключають одна одну. Трапляються випадки, коли частина спадщини може перейти до спадкоємців за заповітом, інша – за законом.

Відносини, які виникають із приводу реалізації відповідними суб'єктами їхніх спадкових прав, у цивілістичній науці називають спадковими правовідносинами. Їх можна поділити на два етапи. Перший етап настає, коли відкривається спадщина і до прийняття спадщини закликається певне коло осіб. Ці особи йменуються спадкоємцями, проте це не впливає на те, чи вони приймуть спадщину, і в них виникне відповідне суб'єктивне право власності на певні об'єкти спадкового права. Такі відносини Б.С. Антимонов та К.А. Граве називають відносинами, які виникають у зв'язку з відкриттям спадщини. На даному етапі у спадкоємця виникає право на прийняття спадщини, яке полягає в можливості прийняти спадщину чи відмовитися від неї. За своєю юридичною природою це право належить до правоутворюючих прав, тобто воно є підставою виникнення інших прав. Даний етап спадкових правовідносин закінчується тоді, коли спадкоємець або приймає рішення про прийняття спадщини, або відмовляється від неї.

Другий етап настає, коли спадкоємець, безпосередньо реалізуючи своє право набути відповідних спадкових прав, приймає спадщину, що й зумовлює назву таких відносин – відносини, що виникають у зв'язку з прийняттям спадщини. Цей етап триває, поки повністю не визначиться доля спадкового майна.

Якщо ж спадкоємець відмовиться від прийняття спадщини, то він вибуває зі спадкових правовідносин. Перший і другий етапи тісно пов'язані між собою: хто не має права прийняти спадщину, той і не може стати правонаступником суб'єктних прав та обов'язків спадкодавця.

Як відомо, спадкові правовідносини виникають не з волі їхніх суб'єктів, підставою виникнення їх є факт, подія. Не завжди спадкодавець своїм волевиявленням може вплинути на зміст самих правовідносин. Так, у ст. 1241 ЦК України наведено коло спадкоємців, які мають право на одержання частки спадкового майна (обов'язкової частки) незалежно від того, яке розпорядження було зроблено заповідачем.

Важливим із правової точки зору є суб'єктний склад спадкових правовідносин: спадкодавець не є суб'єктом зазначених правовідносин, оскільки вони виникають тільки після його смерті (або після оголошення його померлим), і він сам безпосередньо не бере в них участі. Правда, його волевиявлення може бути відображено в заповіті, який разом з фактом відкриття спадщини та іншими фактами на підставі норм закону породжує спадкові правовідносини.

За статтею 1216 ЦК спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), та здійснюється воно за заповітом і законом (ст. 1217 ЦК) [3].

Стаття 1216 ЦК розкриває лише загальні риси спадкування, а тому встановлено таку формулу спадкування: перехід прав та обов'язків від спадкодавця, якою є померла особа, до спадкоємців.

У цій нормі встановлено, що в разі спадкування здійснюється перехід прав та обов'язків, але неможливо тут сприймати права та обов'язки як самостійні категорії, оскільки за ч. 1 ст. 1282 ЦК спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Тобто обов'язки спадкодавця мають бути менши-

ми, ніж належні йому права, оскільки навіть за їх однаковості спадкування фактично не буде, а відбуватиметься відшкодування боргів спадкодавця.

Застосоване у ст. 1216 ЦК поняття «фізична особа» свідчить про те, що:

– спадкодавцем може вважатися лише людина (підрозділ 1 розділу II ЦК), а не юридична особа;

– спадкодавцями можуть бути як громадяни України, так й іноземні громадяни, особи без громадянства та біженці. Але особливості статусу останніх як спадкодавців або спадкоємців нині визначено Законом України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. [2]. Тому права і обов'язки спадкоємців і спадкодавців, які мають статус біженців, будуть прирівняні до прав громадян України (ст. 26 Конституції України), за винятком деяких особливостей, що впливають з міжнародних договорів, ратифікованих Україною [1].

Щодо поняття «перехід», то його варто розуміти в залежності від певних юридичних дій. Законом передбачено права та обов'язки суб'єктів спадкових правовідносин, а санкції до осіб, які не реалізують своїх прав, не застосовуються. Тому в сучасній юридичній практиці зустрічаються випадки, коли громадянин давно помер, але майно вважається таким, що належить йому. Такі випадки виникають через те, що спадкоємці фактично приймають спадщину, але належним чином її не оформляють. Нині такі випадки реально можуть мати місце, оскільки за частинами 3, 4 ст. 1268 ЦК деякі категорії осіб вважатимуться такими, що прийняли спадщину без будь-яких умов, але вони не зобов'язані оформляти свої права на спадщину в певні строки. Тому вони можуть вважатися такими, що прийняли спадщину в будь-який строк.

Отже, під поняттям «перехід прав та обов'язків спадкодавця» слід розуміти закріплення права власності на належні до спадщини речі за новим власником. Отож, перехід права власності до територіальних громад внаслідок визнання спадщини відумерлою також фактично є переходом спадщини до нового власника.

Спадкоємцям для закріплення за собою права власності на майно спадкодавця слід здійснити право на спадкування та виконати умови заповіту, а також оформити права на спадщину.

За чинним законодавством передбачено два загальні види спадкування. Так, за ст. 1217 ЦК України спадкування здійснюється за заповітом або за законом, але цей перелік не можна вважати вичерпним.

Спрощення форм спадкування та зведення їх лише до двох видів зумовлює помилки, які виникають в юридичній практиці. Так, аналізуючи ЦК України, зокрема ст. 1223, можна дійти висновку, що в цій нормі визначено загальні пріоритети в порядку закликання до спадкування, а саме: спочатку закликаються спадкоємці за заповітом, а потім – спадкоємці за законом.

Аналізуючи ст. 1217 ЦК, можна відмітити переваги спадкування за заповітом, оскільки на першому місці в нормі стоїть термін «за заповітом», а потім – «за законом». Крім цих двох видів спадкування (за заповітом або за законом), можна виділити ще змішане спадкування. Останній вид передбачає регламентацію випадків, коли до спадкування одночасно будуть закликані як спадкоємці за заповітом, так і спадкоємці за законом, наприклад, коли заповітом не охоплено всю спадщину.

Про те, що спадкування може здійснюватися одночасно і за заповітом, і за законом, свідчать положення статей 1245, 1275,

1276 ЦК України. У такому разі не можна надавати перевагу спадкоємцям за заповітом, оскільки, виходячи із принципів цивільного права, кожний з них має користуватися рівними правами.

Спадкоємці за заповітом можуть мати подвійний статус: спадкоємців за заповітом і одночасно спадкоємців за законом, але це положення не збільшує їхніх прав. Відповідно до ст. 1241 ЦК України словосполучення «незалежно від змісту заповіту» свідчить про певні переваги права на обов'язкову частку над правом спадкоємців отримати спадщину за заповітом. Тому можна зробити висновок, що право на обов'язкову частку має більшу перевагу над правом спадкоємців за заповітом та також має визначитися як підстава для спадкування поряд зі спадкуванням за заповітом. Виходячи з аналізу ЦК України, на наш погляд, слід виділяти не тільки основні види, а й підвиди спадкування, які можуть у деяких випадках набувати самостійного значення для врегулювання спадкових правовідносин або переважати над основними видами спадкування.

Перехід права на прийняття спадщини за спадковою трансмісією регламентовано ст. 1276 ЦК України і фактично може стосуватись двох випадків спадкування: за заповітом або за законом, оскільки, буквально аналізуючи положення ст. 1217 ЦК, можна дійти висновку, що інших видів спадкування не існує. Це положення впливає з того, що в ст. 1217 ЦК виділено лише два види спадкування, а право на обов'язкову частку та право спадкування предметів (речей) звичайної домашньої обстановки регламентовані окремими нормами, що свідчить про виняток із загального правила (виду спадкування). Тому питання про перехід права на спадкування речей звичайної домашньої обстановки та вжитку (ст. 1279 ЦК) і права на обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК) після смерті спадкоємця, що не встиг її прийняти, до його спадкоємців, заслуговує також на увагу.

У зв'язку із цим доцільно проаналізувати ч. 1 ст. 1276 ЦК, в якій йдеться про випадок, якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини переходить до його спадкоємців. У тій же частині даної норми має місце застереження, яке дає нам однозначну відповідь на запитання, яке було поставлене вище щодо можливості переходу права на обов'язкову частку в порядку спадкової трансмісії. Сутність такого застереження викладена так: «крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині».

Таке застереження є доцільним, оскільки право на обов'язкову частку – це виняток, який стосується певного кола суб'єктів, до яких, загалом, належать непрацездатні особи, та враховуючи саме цю обставину, законодавець змінює навіть волю спадкодавця. Тобто право на обов'язкову частку є особистим, персоналізованим.

Щодо права на спадкування предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку, такого застереження в законі немає, тому слід виходити із загальних засад законодавства.

З теоретичної точки зору спадкування за законом певною мірою залежить від спадкування за заповітом. Спадкування за заповітом у даному випадку є первинним, а спадкування за законом – вторинним.

Поява таких правових інститутів, як спадкування за законом і спадкування за заповітом, розмежована в часі. Як свідчить історія римського приватного права, спадкування за заповітом виникло раніше, ніж спадкування за законом.

У цивільному законодавстві нашої держави положення про спадкування за заповітом передують положенням, які стосуються спадкування за законом. Порядок, умови і принципи здійснення спадкування за заповітом закріплюються главою 85 ЦК України, а порядок, умови і принципи здійснення спадкування за законом містяться у главі 86 цього нормативно-правового акту.

Спадкування за законом настає тільки тоді, коли воно не змінене заповітом. Це підтверджується такими нормативними приписами. Зі змісту ч. 2 ст. 1223 ЦК України випливає, що підставою для здійснення спадкування за законом є наступні юридичні факти: відсутність заповіту; визнання заповіту недійсним; неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом; відмова спадкоємців за заповітом від прийняття спадщини; неохоплення заповітом усієї спадщини.

Перелік юридичних фактів, які є підставами для виникнення спадкування за законом, є вичерпним. Підставами для настання спадкування за законом можуть бути тільки ті життєві обставини, які закріплені в ч. 2 ст. 1223 ЦК України.

Щодо суб'єктного складу спадкоємців за заповітом і за законом, то вони істотно відрізняються. Зі змісту ч. 2 ст. 1223 ЦК України випливає, що спадкоємцями за законом можуть стати тільки ті фізичні особи, перелік яких закріплює ЦК України. Цивільний кодекс передбачає п'ять черг спадкоємців за законом. На відміну від спадкування за законом, спадкоємцями за заповітом можуть бути будь-які учасники цивільних правовідносин. А це означає, що законодавець не обмежує право заповідача щодо розпорядження його майном на користь будь-якої особи.

В Україні спадкування за законом трапляється значно частіше, ніж спадкування за заповітом. Отже, в нашій державі спадкоємці зазвичай приймають спадщину не на підставі письмового розпорядження спадкодавця, зробленого ним в установленому законом порядку стосовно власного майна на випадок своєї смерті, а на підставі приписів, які містяться в ЦК України. Це пояснюється тим, що в Україні, на відміну від країн європейського співтовариства, спадкування за заповітом ще не набуло такого значного поширення, як спадкування за законом. На превеликий жаль, більшість фізичних осіб, які проживають на території України, надзвичайно мало знають не лише про юридичну суть заповіту, а й про порядок його складання.

Висновки. Спадкові правовідносини виникають з моменту відкриття спадщини і припиняються в момент належного оформлення спадкових прав, а саме під час отримання свідоцтва про право на спадщину. Спадкові правовідносини за своїм змістом є складними відносинами, у зв'язку з чим у літературі можемо зустріти різні підходи до їхньої структури та виокремлення стадій, які до неї входять.

Провівши аналіз понять «спадкування» та «спадкові правовідносини», можна зробити висновок, що зміст поняття «спадкування» ширший, ніж поняття «спадкове правовідношення», у зв'язку з чим увесь процес спадкування не може бути охоплений одним правовідношенням.

Спадкування – це процес переходу прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців, який розпочинається з моменту відкриття спадщини та припиняється в момент прийняття спадщини.

Умовою здійснення права на спадкування є наявність підстав закликання до спадкування – сукупність юридичних

фактів: відкриття спадщини, волевиявлення спадкодавця (заповіт) або кровне споріднення, шлюб, перебування на утриманні, тобто закон.

У літературі неоднозначно підходять до поняття права на спадкування. Це обумовлюється, на нашу думку, відсутністю єдиного розуміння його правової природи. Аналізуючи позиції науковців щодо розуміння права на спадкування, ми спостерігаємо зведення права на спадкування лише до права прийняти спадщину або також права відмовитись від прийняття спадщини, ототожнення права на спадкування з елементом цивільної правоздатності через розуміння права на спадкування як права бути закликаним до спадкування тощо.

Право на спадкування можна визначити як визначену і забезпечену законом поведінку (дію або бездіяльність) спадкоємця свідомо вольового характеру щодо переходу прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до нього.

Право на спадкування реалізується через правомочності як можливості, які випливають із самого права. Проте не всі такі можливості є правочинами, тобто діями, які спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних права та обов'язків.

Здійснення права на спадкування характеризується ставленням суб'єкта, в якого це право виникло, до самого права і правових наслідків його реалізації. Право на спадкування складається з правомочностей, що виникли у зв'язку з відкриттям спадщини та закликанням особи до спадкування, на підставі волевиявлення (заповіту) або закону. Волевиявленням особи формується сукупність її майбутніх правомочностей, які також законодавець відносить до категорії здійснення права на спадкування.

Література:

- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 41.
- Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-4> (дата звернення: 15.07.2018).
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5> (дата звернення: 16.07.2018).
- Підпригора, О.А. Цивільне право: Ч. 2. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: підручник для студентів вищих навч. закладів; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. 2-ге вид., переробл. та допов. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
- Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посіб. С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.М.Клименко, С.Я. Рябовська, О.О. Кармаза та ін.; за заг.ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. 1216 с.
- Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс (проблемы теории и практики). Кишинев: Штиинца, 1973. 258 с.
- Иоффе О.С. Советское гражданское право: курс лекций. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та., 1965. Ч. III. 348 с.
- Заїка Ю.О. Спадкове право України. Істина. 2006. 216 с.
- Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). М.: Фирма «СПАРК», 1995. 556 с.
- Печений О.П. До питання про особливості спадкових правовідносин. Проблеми законності. 2015. Вип. 129. С. 99–103.
- Рябокоть Є.О. Спадкове правовідношення в цивільному праві: монографія. К.: Віпол, 2002. 266 с.
- Лиманский Г.С. Наследственное правоотношение: теоретико-методологические и практические проблемы: дисс. ... д-ра. юрид. наук. М., 2007. 404 с.
- Омарова У.А. Основные институты наследственного права России и степень отражения в них принципа социальной справедливости: автореф. дисс. ... на соиск. д-ра юрид. наук. М., 1999. 223 с.
- Чемерных Г.Г. Наследственное право России: учебник. М.: Эксмо, 2009. 512 с.
- Никитюк П.С. Проблемы советского наследственного права: дисс. ... д-ра. юрид. наук. Кишинев, 1975. 295 с.
- Иоффе, О.С. Советское гражданское право: курс лекций. Л., Изд-во Ленингр. ун-та. 1965. Ч. III. 348 с.
- Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: наук.-практ. посіб. С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.М.Клименко, С.Я. Рябовська, О.О. Кармаза та ін.; за заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. 1216 с.
- Михайлова А.С. Возникновение и развитие института наследования в гражданском праве России.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар. 23 с.
- Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В.М. Коссака. К.: Істина, 2004. 976 с.

Кравчик М. Б. Наследственные правоотношения как механизм осуществления наследственных прав

Аннотация. Статья посвящена исследованию общественных отношений, связанных с осуществлением права на наследование. Проведено исследование исторического развития осуществления права на наследование и анализ особенностей механизма осуществления наследственных прав, наследственных правоотношений, обобщены законодательные положения и научная литература по этому вопросу. Обосновано осуществление права на наследование, выявлены существующие недостатки в гражданско-правовом регулировании указанных общественных отношений и на этой основе определен путь их усовершенствования.

Ключевые слова: наследование, наследственные права, наследодатель, наследник, наследственные правоотношения.

Kravchuk M. Inherited legal relationships as mechanism of realization of the inherited rights

Summary. The article is sanctified to research of public relations of related to realization of right on an inheritance. A study of historical development of realization of right is undertaken on an inheritance and analysis of features of mechanism of realization of probate laws, inherited legal relationships and statutory provisions and scientific literature are generalized through this question. Обґрунтовано of realization of right on an inheritance, existent defects are educed in the civil legal adjusting of the marked public relations and certainly on this basis ways of their improvement.

Key words: inheritance, probate laws, heir, to the inheritance between and adopted, heirs, law consequences of unreality of marriage.